

DOI:10.35774/app2026.01.155
УДК 347.7

Роман Поліщук,

доктор філософії у галузі права, доцент
кафедри теорії та публічного права
Навчально-наукового інституту управління,
технологій та правових наук Національного
транспортного університету.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9968-5713>

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТІВ АРБІТРАЖУ ТА НЕСПРОМОЖНОСТІ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ ПРАВ КРЕДИТОРІВ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ-БОРЖНИКІВ

Право чи інтерес заінтересованої особи-кредитора мають бути захищені господарським судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення боржником-товариством та спричиненим цими діями наслідками.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів застосування інститутів арбітражу та неспроможності з метою захисту прав кредиторів товариств з обмеженою відповідальністю-боржників.

У роботі застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: системно-структурний аналіз для дослідження механізмів захисту кредиторів неспроможних товариств; порівняльно-правовий метод для аналізу процесуального інструментарію реалізації кредитором права на захист майнових прав за умови неналежного виконання грошового обов'язку неплатоспроможним суб'єктом господарювання, а саме позовного провадження через використання арбітражного застереження та судових процедур банкрутства щодо товариства-боржника; метод узагальнення судової практики у спірних правовідносинах.

Результати дослідження. Автором констатовано, що господарський суд у провадженні якого перебуває справа про банкрутство неспроможного суб'єкта господарювання, позбавлений належного та достатнього законодавчо обумовленого правового механізму з метою забезпечення повного та всебічного дослідження всіх обставин, зазначених у заяві ініціюючого кредитора та відзиві товариства-боржника, враховуючи допустимість, достовірність та достатність доказів, наданих учасниками справи, на підтвердження або спростування своїх вимог та заперечень. Дана прогалина у конкурсному законодавстві зумовлює досить часто у практичному аспекті неможливість належного та ефективного захисту законних прав та інтересів кредиторів. Автором встановлено, що у позовному провадженні вирішується спір між учасниками правовідносин (кредитором та товариством-боржником), а у справі про банкрутство – господарський суд здійснює перевірку та контроль обґрунтованості майнових (грошових) вимог кредитора до товариства-боржника. Якщо існує спір про право, то дана обставина виключає постановлення ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство, у результаті чого державний суд відмовляє у задоволенні вимог заявника. Констатовано, що в подальшому ініціюючий кредитор може використати з метою захисту своїх прав процесуальний механізм арбітражного застереження. Автором запропоновано повернутися у правозастосуванні до висновків, викладених у постановках Верховного Суду щодо законності та обґрунтованості розгляду місцевими та апеляційними господарськими судами справ по суті спору поряд із забезпеченням відповідними судовими органами належного дослідження обставин дійсності, чинності та виконаності третейських угод.

Ключові слова: кредитор, боржник, судовий акт, арбітражне застереження, третейська угода, господарський суд, арбітраж.

Polischuk R.

Problematic aspects of the application of arbitration and insolvency institutions to protect the rights of creditors of debtor limited liability companies.

Relevance of the study. The right or interest of the interested creditor person must be protected by the commercial court in a way that is effective, that is, that corresponds to the content of the relevant right or interest, the nature of its violation by the debtor-company and the consequences caused by these actions.

The purpose of the article is to study the problematic aspects of the application of arbitration and insolvency institutions in order to protect the rights of creditors of limited liability companies-debtors.

The work uses a set of general scientific and special methods: system-structural analysis to study the mechanisms

© Роман Поліщук, 2026

of protection of creditors of insolvent companies; comparative legal method for analyzing the procedural tools for the creditor's exercise of the right to protect property rights under the condition of improper fulfillment of a monetary obligation by an insolvent business entity, namely legal proceedings through the use of an arbitration clause and court bankruptcy procedures for the debtor company; the method of generalizing judicial practice in disputed legal relations.

Research results. The author stated that the commercial court in whose proceedings the bankruptcy of the insolvent business entity is pending is deprived of a proper and sufficient legally stipulated legal mechanism in order to ensure a full and comprehensive study of all the circumstances specified in the statement of the initiating creditor and the response of the debtor company, taking into account the admissibility, reliability and sufficiency of the evidence provided by the participants in the case, in confirmation or refutation of their claims and objections. This gap in competition legislation often causes the impossibility of proper and effective protection of the legal rights and interests of creditors in a practical aspect. The author established that the dispute between the participants in the legal relationship (the creditor and the debtor company) is resolved in the legal proceedings, and in the bankruptcy case – the commercial court verifies and controls the validity of the creditor's property (monetary) claims against the debtor company. If there is a dispute about the right, then this circumstance excludes the issuance of a decision to open bankruptcy proceedings, as a result of which the state court refuses to satisfy the applicant's demands. It was established that in the future the initiating creditor can use the procedural mechanism of the arbitration clause to protect its rights. The author proposed to return in law enforcement to the conclusions set forth in the resolutions of the Supreme Court regarding the legality and validity of consideration by local and appellate commercial courts of cases on the merits of the dispute, along with ensuring that the relevant judicial bodies properly investigate the circumstances of the validity, validity and enforceability of arbitration agreements.

Keywords: creditor, debtor, court act, arbitration clause, arbitration agreement, commercial court, arbitration.

Постановка проблеми. Спрямування кредитором до суду заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство товариства з обмеженою відповідальністю-боржника не може вважатися одним із видів способів судового захисту. Відповідний спосіб законодавчо не є унормованим ні статтею 16 Цивільного кодексу України, ні статтею 5 Господарського процесуального кодексу України. Більш того, він не може бути закріплений договором (правочином), з огляду на специфіку правовідносин інституту неспроможності.

Натомість існує інша альтернативна точка зору з приводу того, що направлення кредитором до господарського суду заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство товариства-боржника є власне реалізацією кредитором права на захист майнових прав за умови неналежного виконання грошового обов'язку неплатоспроможним суб'єктом господарювання. При цьому, кредитор зобов'язаний подати до господарського суду належні, достатні та допустимі докази на підтвердження наявності у нього відповідного майнового (грошового) права, яке підлягає захисту, зазначивши про обставини на підтвердження своїх вимог.

Застосування господарським судом процедур, передбачених Кодексом України з процедур банкрутства, в результаті подання кредитором заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника-товариства згідно із вимогами статті 34 Кодексу, можливе лише у разі коли відсутній спір про право між відповідними учасниками провадження. У протилежному ж випадку такий спір підлягає вирішенню у порядку позовного провадження (загальні суди) або через арбітраж (третейський суд, міжнародний комерційний арбітраж) у разі закріплення відповідного порядку у третейській угоді (правочині).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інститутів арбітражу та неспроможності окремо один від одного без їх взаємозв'язку у своїй сукупності, присвячені наукові праці вітчизняних вчених, серед яких слід виділити Г. Афанасьєва, Б. Грека, І. Вечірка, Л. Винокурова, О. Волощук, М. Гетманцева, В. Джуня, С. Жукова, В. Комарова, С. Кравцова, О. Крупчана, М. Мальського, С. Мінковського, І. Побірченко, Б. Полякова, П. Пригузу, Ю. Притику, В. Радзивілюк, Г. Цірага, В. Щербину та інших. Натомість питання проблемних аспектів комплексного застосування інститутів арбітражу та неспроможності з метою захисту прав кредиторів товариств з обмеженою відповідальністю-боржників взагалі не вивчалось. А тому проведення відповідного дослідження є наразі актуальним та доцільним.

Виклад основного матеріалу дослідження. За змістом статей 15 і 16 Цивільного кодексу України особа має право на звернення до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права у разі його порушення, невизнання або оспорювання та інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства [1].

Статтею 4 ГПК України передбачено, що право на звернення до господарського суду в установленому цим Кодексом порядку гарантується. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у

господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом. Юридичні особи та фізичні особи-підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням [2].

Використання кредитором конкретного способу захисту своїх прав та законних інтересів, які порушуються та зачіпаються товариствами-боржниками, залежить як від змісту відповідних прав чи інтересу за захистом якого кредитор звернувся до господарського суду, так і від характеру його порушення неспроможним суб'єктом господарювання.

Обрання кредитором-позивачем неналежного та неефективного способу захисту своїх прав, порушених відповідачем-зобов'язаним суб'єктом господарювання, є самостійною підставою для відмови в позові.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що звернення кредиторів боржника-товариства до третейського суду є правомірним, якщо відмова від послуг державного суду відбулася за вільним волевиявленням сторін спору.

Вважаю, що такий спосіб вирішення можливих спорів може бути обраний сторонами третейської угоди виключно свідомо і добровільно із дотриманням вимог спеціального законодавства.

Згідно з частиною 1 статтею 627 Цивільного кодексу України відповідно до статті 6 цього Кодексу сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [1].

Сторонами (кредитором та боржником-товариством з обмеженою відповідальністю) господарських правочинів досить часто досягається згода підпорядкувати правовідносини за контрактом іноземному праву, та визначається підсудність закордонному арбітражу справ у спорах, що виникли або можуть виникнути між ними у зв'язку з правовими відносинами за відповідними договорами.

Тобто, у вказаних правочинах може міститися арбітражна угода, прописана у вигляді арбітражного застереження.

При цьому, у відповідних контрактах встановлюються конкретні терміни їх дії, без можливості подальшої пролонгації. Натомість, в частині реалізації фінансових взаєморозрахунків між кредитором та боржниками-товариствами строки дії зазначених договорів визначаються до повного їх виконання.

Саме ж арбітражне застереження, як правило, міститься лише у главі «Арбітраж» основного договору з посиланням (відсиланням) на типовий контракт арбітражної установи, який знаходиться на відповідному сайті юридичної особи.

Публічна пропозиція щодо змісту типової угоди арбітражної установи (арбітражного застереження), з огляду на її мінливий характер, не можна вважати складовою основного договору, укладеного між боржником-товариством та кредитором, у тому числі і щодо будь-яких інших встановлених ними нових умов та правил, якщо вони не підписані та не визнаються останнім; а також, якщо ці умови прямо не передбачені в основному правочині, який безпосередньо підписаний кредитором та боржником. Лише факт відповідного укладення може свідчити про прийняття кредитором запропонованих йому умов та приєднання як другої сторони до запропонованої типової угоди арбітражної установи (арбітражного застереження).

За таких обставин та без наданих підтверджень про конкретні запропоновані кредитором умови та правила підпорядкування правовідносин за контрактом іноземному праву, визначення підсудності закордонному арбітражу справ у спорах, що виникли або можуть виникнути в майбутньому між суб'єктами права, не можуть розцінюватися як стандартна (типова) форма арбітражної угоди, що встановлена до укладеного кредитором із боржником-товариством з обмеженою відповідальністю основного правочину (договору), оскільки достовірно не підтверджують вказаних обставин.

Оформлення правочину (двостороннього договору) через фіксацію волі учасників правовідносин та його змісту здійснюється у спосіб складання одного документу, який текстуально відтворює волю сторін. Домовленість учасників двостороннього правочину, якої вони досягли, фіксується в його тексті, який має бути ідентичним у всіх сторін правочину.

Третейське застереження є власним волевиявленням сторін договору і не може розцінюватися як встановлення обмеження їх прав. Наявність дійсного третейського застереження та обов'язковість звернення до третейського суду за наявності волі на розгляд справи третейським судом, не є обмеженням

прав позивача, гарантованих статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статтею 55 Конституції України. Проте, ухилення від виконання положень пункту договору про розгляд спору в третейському суді, має розглядатися як дії, що суперечать самій ідеї Закону України «Про третейські суди», яка полягає у гарантуванні у такому випадку учасникам господарських відносин права розраховувати на швидкий та ефективний спосіб вирішення господарського спору альтернативним шляхом [3].

Договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди. Договір укладається шляхом пропозиції однієї сторони укласти договір (оферти) і прийняття пропозиції (акцепту) другою стороною (ст. 638 Цивільного кодексу України) [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що за відповідних умов зазначене вище арбітражне застереження не можна вважати укладеним у відповідності до приписів ст. 638 Цивільного кодексу України; арбітражне застереження не свідчить та ніяким чином не вказує на розповсюдження положень та умов типової арбітражної угоди відповідної установи (знаходиться за посиланням на сайті арбітражної установи) на відносини, що склались між сторонами згідно з укладеного на основі вільного волевиявлення та їх власного розсуду основного контракту.

За вказаних вище обставин викладене в договорі третейське застереження суперечить Конституції України та іншим нормам законодавства та свідчить про обмеження права сторони кредитора боржника-товариства з обмеженою відповідальністю на судовий захист. Такий спосіб вирішення можливих спорів не обирається учасниками основного контракту свідомо і добровільно та відповідно до положень закону.

Питання щодо недійсності третейської/арбітражної угоди суд розглядає не як позовну вимогу, а як процесуальне питання, що має бути вирішене до початку розгляду позовних вимог по суті відповідно до приписів пункту 7 частини 1 статті 226 Господарського процесуального кодексу України. Якщо суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана, він залишає позов без розгляду. Такий висновок має міститися в мотивувальній частині судового рішення. За необхідності суд призначає експертизу. Аналогічні правові висновки викладені Верховним Судом у складі Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у постанові від 30.08.2024 у справі № 911/1766/22 [4].

Натомість згідно нинішньої судової практики, що склалася, державні суди суто формально відносяться до дослідження питання дійсності, чинності та виконаності арбітражної угоди.

Господарські суди України обмежуються формальним посиланням на те, що в контрактах міститься арбітражна угода, у вигляді арбітражного застереження відповідно до якої будь-які спори, вирішуються арбітражем відповідно до регламенту іноземної арбітражної установи у редакції, чинній на дату цього контракту. При цьому, будь-яка суперечка/спір, що виникає з основного правочину або у зв'язку з ним, охоплює також і спори стосовно виконання/невиконання такого договору та повинен вирішуватися за правилами іноземного арбітражного суду.

Будь-які сумніви у дійсності, чинності та виконаності третейських / арбітражних угод мають тлумачитися на користь таких угод. Отже, у разі конфлікту (невизначеності) певних положень договору, така правова невизначеність має тлумачитися на користь третейської чи арбітражної угоди, незалежно від того, якою зі сторін був розроблений проект відповідного договору [4].

При цьому, доводи відповідача (боржника-товариства) повністю беруться вітчизняними судами до уваги, з приводу заперечень проти вирішення відповідних спорів в українських господарських (державних) судах, підтверджують дійсність арбітражних угод та обставину можливості їх виконання. Поряд з цим, заперечення кредитора відхиляються, як неспроможні та як такі, що не заслуговують на увагу.

Зазначені заперечення боржника-товариства з обмеженою відповідальністю, як правило подаються до початку розгляду справи по суті, як того вимагають положення Господарського процесуального законодавства. У свою чергу, судами не встановлюються обставини щодо недійсності, втрати чинності, неможливості виконання арбітражних угод.

Як наслідок, позовні вимоги кредитора залишаються без розгляду, враховуючи наступні обставини: заперечення неспроможного суб'єкта господарювання проти вирішення спору у господарському суді; подання боржником-товариством (відповідачем) у порядку та строк, передбачений пунктом 7 частини 1 статті 226 Господарського процесуального кодексу України, клопотання про залишення позову без розгляду, тобто, до початку розгляду судом справи по суті та до подання першої заяви щодо суті спору.

Суди, як правило, посилаються на висновок Великої Палати Верховного Суду (постанова від 01.11.2023 у справі № 910/3208/22): «...за усталеною практикою Європейського суду з прав людини до-

бровільна відмова від судового порядку вирішення спору на користь арбітражу є загалом прийнятною в аспекті дотримання статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (див. зокрема рішення у справі *Suovaniemi and others v. Finland*, заява № 31737/96, 23.02.1999), тому залишення судом без розгляду позову через наявність арбітражної угоди саме по собі не становить неприйнят-ного обмеження доступу до суду» [5].

Варто відзначити, що зазначена вище судова практика суперечить правовим позиціям Великої Палати Верховного Суду, Касаційного господарського суду Верховного Суду, які були вже сформовані раніше та є сталими.

Так, суд може визнати арбітражну угоду такою, що не може бути виконана, внаслідок істотної помилки сторін у назві арбітражу, до якого передається спір (відсилання до неіснуючої арбітражної установи), за умови відсутності в арбітражній угоді вказівки на місце проведення арбітражу чи будь-яких інших положень, які б дозволяли встановити дійсні наміри сторін щодо обрання певної арбітражної установи чи регламенту, за яким має здійснюватися арбітражний розгляд. У разі невизначеності арбітражної установи сторона арбітражної угод не має обов'язку перед зверненням до компетентного державного суду звертатися до однієї чи декількох арбітражних установ для того, щоб вони вирішили питання щодо своєї компетенції стосовно цього спору. Подібні правові позиції викладені у постанові Великої Палати Верховного Суду від 28.08.2018 у справі № 906/493/16, постановах Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04.08.2021 у справі № 924/1253/20, від 12.05.2021 у справі № 911/1110/20 [6; 7; 8].

Як зазначено у постанові Касаційного господарського суду Верховного Суду від 16.08.2022 у справі № 916/3245/21, арбітражна угода визнається невиконаною внаслідок істотної помилки сторін у назві арбітражу (відсилання до неіснуючої арбітражної установи), за умови відсутності в арбітражній угоді вказівки на місце проведення арбітражу чи будь-яких інших положень, які б дозволяли встановити дійсні наміри сторін щодо обрання певної, тобто конкретної арбітражної установи, яка (установа) не може визначатися альтернативно залежно від певних умов та обставин [9].

Таким чином, вважаю, що зазначені висновки суду вищої інстанції є обґрунтованими та законними, які ґрунтуються на всебічному, повному та об'єктивному розгляді всіх обставин справ; судова практика, яка склалася станом на сьогоднішній день, - є хибною та безпідставною. Тому пропонується повернутися у правозастосуванні до висновків, викладених у постанові Великої Палати Верховного Суду від 28.08.2018 у справі № 906/493/16, постановах Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04.08.2021 у справі № 924/1253/20, від 12.05.2021 у справі № 911/1110/20, з наданням можливості господарськими (державними) судами розгляду позовних вимог кредиторів до товариств з обмеженою відповідальністю-боржників про стягнення заборгованості через механізм позовного провадження, при цьому, не залишаючи відповідні вимоги без розгляду.

Крім того, варто звернути увагу на те, що у разі впливу дії основного договору, у тому числі і щодо умов застосування арбітражного застереження, без його подальшої пролонгації у вигляді додаткової угоди, господарські суди застосовують принцип «самостійного життя» (principle of separability/autonomy) арбітражної угоди. Тобто, арбітражне застереження автоматично не припиняється внаслідок впливу строку дії основного правочину, адже арбітражна угода носить самостійний характер щодо вирішення спорів, які виникли як під час, так і після впливу дії основного контракту, якщо це звичайно безпосередньо погоджено між кредитором та товариством-боржником.

Аналогічний принцип застосовується господарськими судами і при укладенні між первісним та новим кредиторами договору про відступлення права вимоги (цесії) грошового зобов'язання до неплатоспроможного боржника за основним договором. Уклавши правочин цесії, в подальшому арбітражне застереження діє автоматично щодо порядку розгляду спорів між новим кредитором та товариством-боржником, відсутня і заборона на перехід арбітражних порядку та умов, адже їхню дію підтримує сам законодавець та судова гілка влади у відповідній практиці.

У разі залишення господарським судом позовної заяви кредитора про стягнення заборгованості з товариства-боржника, кредитор має змогу застосувати до спірних відносин механізм звернення до державного суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство неспроможного суб'єкта господарювання навіть за наявності арбітражного застереження (із підпорядкуванням правовідносин за контрактом іноземному праву та визначенням підсудності закордонному арбітражу справ у спорах), яке сторони погодили, уклавши основний договір.

Так, відповідно до частини шостої статті 4 Господарського процесуального кодексу України угода сторін про передачу спору на розгляд третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу)

допускається. До міжнародного комерційного арбітражу за угодою сторін може бути переданий будь-який спір, що відповідає вимогам, визначеним законодавством України про міжнародний комерційний арбітраж, крім випадків, визначених законом. Згідно із пунктом 2 частини першої статті 22 Господарського процесуального кодексу України спір, який відноситься до юрисдикції господарського суду, може бути переданий сторонами на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, крім, зокрема, спору, передбаченого пунктом 8 частини першої статті 20 цього Кодексу, з урахуванням частини другої цієї статті. Відповідно до пункту 8 частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (крім справ, передбачених частиною другою цієї статті), та інші справи у визначених законом випадках, зокрема, справи про банкрутство (неплатоспроможність) та справи у спорах з майновими вимогами до боржника, стосовно якого відкрито провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність), у тому числі справи у спорах про визнання недійсними будь-яких правочинів (договорів), укладених боржником; стягнення заробітної плати; поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника [2].

Отже, зазначені вище статті Господарського процесуального кодексу України (ст. 20, 22) забезпечують обмеження дії арбітражного застереження в основному договорі (арбітражної угоди), адже тільки державні (господарські) суди уповноважені розглядати справи про банкрутство товариства з обмеженою відповідальністю-боржника. Таким чином, в Україні законодавчо врегульована виключна підсудність справ про банкрутство державним (господарським) судам, за умови що товариство-боржник було створено за вимогами вітчизняного законодавства. При цьому, необхідно обов'язково наголосити на тому, що подана до господарського суду заява про відкриття провадження у справі про банкрутство не є з правової точки зору ідентичною позову про стягнення заборгованості.

Відповідно до пунктом 11 частини першої статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» суди розглядають будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках: якщо у справі про банкрутство боржник має місце основних інтересів або основної підприємницької діяльності на території України. Згідно з пункту 7 частини першої статті 77 Закону України «Про міжнародне приватне право» підсудність судам України є виключною у таких справах з іноземним елементом: якщо у справах про банкрутство боржник був створений відповідно до законодавства України [10].

Враховуючи вищевикладені приписи інститутів господарського судочинства та арбітражу; обставину того, що у разі ініціювання кредитором відкриття провадження у справі про банкрутство боржника-товариства з обмеженою відповідальністю, яке зареєстровано (створено) у відповідності до вітчизняного законодавства та є аналогічно юридичною особою приватного права, вирішення питання щодо відкриття провадження у справі про банкрутство належить до підсудності державним (господарським) судам України.

Як зазначено у постанові Касаційного господарського суду Верховного суду від 16.11.2023 у справі № 914/597/23: «питання, що виникають у сфері приватно-правових відносинах з іноземним елементом (хоча б один учасники правовідносин є іноземцем, особою без громадянства або іноземною особою; об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, який впливає на виникнення, зміну або припинення правовідносин, мав чи має місце на території іноземної держави), у тому числі й питання підсудності судам України справ з іноземним елементом, вирішуються згідно із Законом «Про міжнародне приватне право». У контексті наведеного Верховний Суд враховує обґрунтованість доводів касаційної скарги про відсутність юрисдикції господарських судів України щодо вирішення спорів за Кредитним договором (з огляду на наявність у ньому відповідного арбітражного застереження), однак зауважує на помилковому ототожненні скажником звернення ініціюючого кредитора із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство із зверненням таким кредитором із позовом про стягнення заборгованості» [11].

Практика Верховного Суду з питання правозастосування статті 39 Кодексу України з процедур банкрутства є сталою та послідовною: імперативною умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство неплатоспроможного суб'єкта господарювання є встановлення фактичної обставини відсутності спору про право щодо кредиторських вимог, тобто між заявником та боржником-товариством.

Слід зазначити і про те, що наявність або відсутність категорії спору про право з'ясовується господарським судом під час підготовчого засідання що передуює відкриттю провадження у справі про банкрутство товариства-боржника. Поняття «спір про право» може бути уособлюватися у двох формах: процесуальній, – доказами чого можуть бути судові акти (ухвали, рішення або постанови загальних судів);

матеріальній, – може підтверджуватись юридичними фактами, які надають суду можливість висувати про наявність протиріччя у конструкції кредиторських вимог. Тобто, у господарського суду на стадії до відкриття провадження у справі про банкрутство товариства-боржника буде відсутня об'єктивна можливість встановити дійсні обставини суб'єктивного права кредитора та співвідносний (кореспондуючий) йому особистісний обов'язок неспроможного суб'єкта господарювання.

Механізмом та способами встановлення зазначених вище фактичних обставин можуть бути: безпосереднє дослідження судовим органом відзиву; заслуховування усних пояснень представника (виконавчого органу або адвоката) боржника-товариства з обмеженою відповідальністю; аналіз відкритих та загальнодоступних відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень задля встановлення наявності/відсутності позовного провадження у справі за позовом ініціуючого кредитора до боржника-товариства про стягнення заборгованості, яка є ідентичною заявленій вимозі у справі про банкрутство, тощо.

Вважаю, що господарський суд не повинен суто формально підходити до визначення існування категорії «спору про право», тобто зводиться виключно до факту долучення до матеріалів справи про банкрутство справи відзиву боржника-товариства на заяву ініціуючого кредитора: фактичних заперечень неспроможного суб'єкта господарювання щодо обставин наявності або відсутності правовідносин між учасниками провадження. У кожному визначеному випадку судом має досліджуватись відзив боржника-товариства з обмеженою відповідальністю на предмет наявності/відсутності спору про право. Відзив має імперативно базуватись на дійсних обставинах справи, а заперечення проти заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство підтверджуватись належними, допустимими, вірогідними та достовірними доказами. При цьому, можливі твердження неплатоспроможного боржника про наявність спору про право не мають базуватись виключно на припущеннях останнього.

Задля уникнення зловживання боржником своїми правами і створення спору заради спору, спрямованого на ухилення від відкриття провадження у справі про банкрутство, необхідною умовою оспорення в судовому порядку вимог ініціуючого кредитора є те, що таке оспорення має відбуватись до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство. Аналогічний висновок викладений Верховним Судом у постанові від 06.04.2023 у справі № 902/560/20 [12].

Отже, господарський суд перед відкриттям провадження у справі про банкрутство в обов'язковому порядку має встановити фактичну обставину: чи звертався боржник (товариство з обмеженою відповідальністю) до суду (арбітражу) з позовною заявою (першою заявою по суті спору) з метою оскарження правочину, на якому базуються майнові (грошові) вимоги ініціуючого кредитора. При цьому, важливим є момент такого звернення, - до подання заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство боржника-товариства. Якщо дана обставина не підтверджена, то, відповідно, і спір про право відсутній, що дає законні підстави господарському суду порушити провадження у справі про банкрутство товариства-боржника.

Висновки. Направлення кредитором до господарського суду заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство товариства-боржника визначається з одного боку, як реалізацією кредитором права на захист своїх грошових (майнових) прав, з іншого - не може вважатись одним із видів способів судового захисту, встановлених статтею 16 Цивільного кодексу України та статтею 5 Господарського процесуального кодексу України. Спосіб захисту порушеного права або інтересу має бути таким, щоб у кредитора товариства-боржника не виникала необхідність повторного звернення до органу судової гілки влади.

Спрямування кредитором до господарського суду заяви про відкриття провадження у справі про банкрутство товариства з обмеженою відповідальністю-боржника є видом (формою) судового захисту грошових (майнових) прав кредитора.

Право на подання кредитором заяви по суті спору до третейського суду є законним та обґрунтованим за умови добровільної відмови сторін спору від послуг національного суду, адже відповідний спосіб вирішення конфліктів має імперативно обиратись свідомо, у відповідності до законодавчих приписів. При цьому, третейське застереження не може вважатись встановленням обмеження прав сторін спору.

Умовами залишення господарським судом позовних вимог кредитора без розгляду є: наявність відзиву відповідача (боржника), у якому викладені заперечення проти вирішення спору у господарському суді; подання зобов'язаним товариством клопотання про залишення позову без розгляду у встановлених процесуальним законом формі, порядку та строки. Задоволення відповідної заяви товариства-боржника, в подальшому створює альтернативну можливість кредитору застосовувати до спірних відносин механізм звернення до державного суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство неспроможного суб'єкта господарювання. При цьому, імперативною умовою для відкриття провадження у

справі про банкрутство неплатоспроможного суб'єкта господарювання є встановлення відсутності спору про право щодо кредиторських вимог. Законодавець прямо не визначив конкретний перелік будь-яких еталонних показників, що дають змогу встановити наявність/відсутність обставини щодо спору про право. Отже, в кожному індивідуальному випадку, який залежить від змісту правовідносин учасників інституту неспроможності, господарський суд зобов'язаний надати оцінку способу викладення незгоди сторін до відкриття провадження у справі про банкрутство на предмет існування спору. Відсутність фактичної обставини попереднього оспорення в судовому порядку вимог ініціюючого кредитора до моменту подання заяви ініціюючого кредитора про банкрутство, є підставою для відкриття відповідного провадження у справі щодо товариства з обмеженою відповідальністю-боржника.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n4601> (дата звернення: 17.01.2026).
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 16.01.2026).
3. Постанова Верховного Суду від 12.08.2019 у справі № 876/7/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83593204> (дата звернення: 17.01.2026).
4. Постанова Верховного Суду від 30.08.2024 у справі № 911/1766/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121725661> (дата звернення: 18.01.2026).
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 01.11.2023 у справі № 910/3208/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114685588> (дата звернення: 18.01.2026).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.08.2018 у справі № 906/493/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977571> (дата звернення: 17.01.2026).
7. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 04.08.2021 у справі № 924/1253/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98812439> (дата звернення: 17.01.2026).
8. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 12.05.2021 у справі № 911/1110/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96907093> (дата звернення: 15.01.2026).
9. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 16.08.2022 у справі № 916/3245/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105837285> (дата звернення: 13.01.2026).
10. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 17.01.2026).
11. Постанова Касаційного господарського суду Верховного суду від 16.11.2023 у справі № 914/597/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115231884> (дата звернення: 17.01.2026).
12. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 06.04.2023 у справі № 902/560/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110144325> (дата звернення: 13.01.2026).
13. Волощук О. Т., Гетманцев М. О. Арбітраж АД НОС: поняття та специфічні риси. *Юридична Україна*. 2019. № 1-2. С. 60–68.
14. Жуков С. Дискусійні новели щодо відкриття та закриття провадження у справі про банкрутство відповідно до кодексу. *Юрліга*. 2018. 27 грудня. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/630435/> (дата звернення: 17.01.2026).
15. Комаров В. В., Погорецький В. Н. Міжнародний комерційний арбітраж. Харків: Право, 2009. 164 с.
16. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні: підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2011. 560 с.
17. Пригуза П. Д. Проблеми предмету регулювання відносин неспроможності та банкрутства в Україні. *Судова влада України: вебсайт*, 2011. URL: <https://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/pres-centr/publications/417565/> (дата звернення: 17.01.2026).
18. Притика Ю. Д. Альтернативне вирішення спорів. Київ: ВД «Дакор», 2021. 436 с.
19. Цірат А. В., Цірат Г. А. Міжнародний комерційний арбітраж. Київ: Істина, 2002. 304 с.

References

1. *Tsyvylnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]* № 435-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n4601> [in Ukrainian]
2. *Hospodarskyi kodeks Ukraini : Zakon Ukrainy [Commercial Code of Ukraine: Law of Ukraine]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/436-15> [in Ukrainian].

3. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 12.08.2019 u spravi № 876/7/19. [Resolution of the Supreme Court dated August 12, 2019, in case No 240/401/1].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83593204> [in Ukrainian].
4. *Postanova Verkhovnoho Sudu vid 30.08.2024 u spravi № 911/1766/22. [Resolution of the Supreme Court dated August 30, 2024, in case No 911/1766/22].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121725661> [in Ukrainian].
5. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 01.11.2023 u spravi № 910/3208/22 [Resolution of the Supreme Court dated November 01, 2023, in case No 910/3208/22].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114685588> [in Ukrainian].
6. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 28.08.2018 u spravi № 906/493/16 [Resolution of the Supreme Court dated August 28, 2018, in case No 906/493/16].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977571> [in Ukrainian].
7. *Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 04.08.2021 u spravi № 924/1253/20 [Resolution of the Supreme Court dated August 04, 2021, in case No 924/1253/20].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98812439> [in Ukrainian].
8. *Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 12.05.2021 u spravi № 911/1110/20 [Resolution of the Supreme Court dated May 12, 2021, in case No 911/1110/20].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96907093> [in Ukrainian].
9. *Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 16.08.2022 u spravi № 916/3245/21 [Resolution of the Supreme Court dated August 16, 2022, in case No 916/3245/21].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105837285> [in Ukrainian].
10. *Zakon Ukrainy «Pro mizhnarodne pryvatne pravo» vid 23.06.2005 r. № 2709-IV. [Law of Ukraine «On Private International Law» dated June 23, 2005, No. 263-IX].* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> [in Ukrainian].
11. *Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho sudu vid 16.11.2023 u spravi № 914/597/23. [Resolution of the Cassation Economic Court of the Supreme Court dated 11/16/2023 in case No. 914/597/23].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115231884> [in Ukrainian].
12. *Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 06.04.2023 u spravi № 902/560/20 [Resolution of the Cassation Economic Court of the Supreme Court dated 04/06/2023 in case No. 902/560/20].* Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110144325> [in Ukrainian].
13. Voloshchuk, O. T. & Hetmantsev, M. O. (2019). Arbitrazh AD HOC: poniattia ta spetsyfichni rysy [AD HOC Arbitration: Concept and Specific Features]. *Yurydychna Ukraina – Legal Ukraine, 1-2*, 60-68. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2019_1-2_10 [in Ukrainian].
14. Zhukov, S. (2018). Dyskusiini novely shchodo vidkryttia ta zakryttia provadzhennia u spravi pro bankrutstvo vidpovidno do kodeksu [Discussion stories regarding the opening and closing of bankruptcy proceedings in accordance with the code]. *Yurliha – Jurlic. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/630435/* [in Ukrainian].
15. Komarov, V. V. & Pohoretskyi, V. N. (2009). *Mizhnarodnyi komertsiiyi arbitrazh [International Commercial Arbitration]*. Kharkiv: Pravo, 164 [in Ukrainian].
16. Poliakov, B. M. (2011). Pravo nespromozhnosti (bankrutstva) v Ukraini [Insolvency (bankruptcy) law in Ukraine]. Kyiv: In Yure, 560 [in Ukrainian].
17. Pryhuza, P. D. (2011). Problemy predmetu rehuliuвання vidnosyn nespromozhnosti ta bankrutstva v Ukraini [Problems of the subject of regulation of insolvency and bankruptcy relations in Ukraine]. *Sudova vlada Ukrainy - The judiciary of Ukraine*. Retrieved from <https://ks.arbitr.gov.ua/sud5024/pres-centr/publications/417565/> [in Ukrainian].
18. Prytyka, Yu. D. (2021). *Alternatyvne vyrishennia sporiv [Alternative Dispute Resolution]*. Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
19. Tsirat, A. V., Tsirat, H. A. (2002). *Mizhnarodnyi komertsiiyi arbitrazh [International Commercial Arbitration]*. Kyiv: Istyna [in Ukrainian].

Стаття надійшла 27.01.2026
Стаття прийнята до друку 25.02.2026
Стаття опублікована 30.04.2026.